

וכן אמר רבי אלעזר, אלא שחילק ואמר שמנחת חוטא נפדית אפילו טהורה (מחטאתו; על חטאתו – מכאן שעני והעשיר פודה מנחתו ומביא קרבן עשיר).
משקדשו בכלי – אין להם פדיון, שקדושתם קדושת הגוף.

ד. עצים ולבונה וכלי שרת – אין להם פדיון. מבואר בגמרא שמדרבנן הוא, משום שאינם מצויים או משום שנחשבים כטהורים.

יש שכתבו בדעת הרמב"ם שאם נטמאו או נפסלו – יש להם פדיון (עפ"י להם משנה איסור"מ ו,ה; אבי עזרי אבה"ט יא,ג). ויש סוברים רק אם נפסלו בפסול אחר יש להם פדיון, אך לא כשנטמאו (שעה"מ איסור"מ ו,ד ועוד).

ואולם עצים שנתקדשו בכלי ע"י שיפויין (וכן בקרבן עצים ואליבא דרבי), וכן לבונה שניתנה בכלי – אין להם פדיון מהתורה, שקדשו קדושת הגוף.

א. וכן כלי שרת, לר' נחמיה – אין להם פדיון מהתורה (עפ"י תוס'). ויש חולקים (ע' תוס' מעילה; שעה"מ סוף הל' איסור"מ).

ובספר אור שמח (איסור"מ ו,ד) כתב שלאחר שנעשה בהם עבודה – לכולי עלמא אין להם פדיון מהתורה. והדיון בגמרא אמור רק כל עוד לא נתחנכו בעבודה (וכן משמע בפירוש הראב"ד לתו"כ בחקוטי ד. וע"ע בקרן אורה כאן ובמעילה יט:).

ב. כלים שנפסלו מעבודה לצמיתות – בשעה"מ (סוף הל' איסור"מ) כתב שיש להם פדיון (וע"ע בני בנימין ח"א לה-לט; יד דוד כאן).

דפים קא – קב

קסט. א. האם עצים ולבונה של הקדש מקבלים טומאה?

ב. האם איסורי הנאה מטמאים טומאת אוכלין?

ג. פיגל בעבודת הזבח או המנחה – האם הקרבן מטמא טומאת אוכלין?

ד. קרבן שנותר לאחר זמנו – האם מטמא טומאת אוכלין?

ה. צריד (= גוש שלא נבלל) של מנחות – האם מטמא טומאת אוכלין, ועושה 'שני' בנגיעתו בדבר אחר?

א. עצים ולבונה שנתקדשו בכלי, אף על פי שאינם אכל, מקבלים טומאה משום חיבת הקודש.

א. פרוש התוס' שעד שלא נתקדשו בכלי, כגון עצים קודם שיפוי ולבונה שלא ניתנה בכלי –

מקבלים טומאה מדרבנן, משקדשו בכלי – מהתורה. והביאו מרש"י במקום אחר שלאחר שנתקדשו בכלי אינו אלא מדרבנן, וקודם שנתקדשו בכלי, אפילו מדרבנן אין מועילה חיבת הקודש. (עתוס' חולין לו ושו"ת הרשב"א ח"א לד).

ויש שתלו דין זה במחלוקת התנאים האם העצים דינם כקרבן גמור אם לאו, שאם אינם כקרבן אין חיבת הקדש מכשירתם לטומאה [ולדעה זו עיקר הכתוב בא ללבונה ולא לעצים] (עתוס' חגיגה כד. פירוש המשנה לרמב"ם זבחים פ"ד (מה:); רמב"ם טומאת אוכלין יז; מנ"ח קמה,ו; נוב"ק י"ד ד; חדושי הגר"ח הלוי פסוה"מ יח,ב).

ב. קידוש העצים בכלי; התוס' (כאן ובזבחים לד) מפרשים דהיינו על ידי השיפוי המתקנם למערכה,

שהיה נעשה בקרדום מיוחד של הקדש. ויש מפרשים בחתייתם במחתה על המזבח עם הגחלים (ערש"י זבחים לד. ד"ה שקידשו). ויש מהאחרונים שכתב שהעצים שהניחום על המזבח

חיבת הקודש מכשירתם, שהמזבח מקדש לא פחות משאר הכלים (עפ"י שפת אמת. ואולם בספר מקדש דוד (יא) כתב להוכיח שאין על העצים שעל המזבח אלא קדושת דמים).

ב. לדברי חכמים, איסורי הנאה כולם מטמאים טומאת אוכלין. רבי שמעון אומר: איסורי הנאה שלא היה להם שעת הכושר, כגון ערלה וכלאים וכו' – אינם מטמאים טומאת אוכלין (מכל האכל אשר יאכל – אוכל הראוי להאכילו לאחרים, הוא בלבד מטמא טומאת אוכלין), אבל היתה לו שעת הכושר, כגון בשר בחלב שקודם שבושלו ביחד היו מותרים – מטמא טומאת אוכלין. הלכה כחכמים.

ג. זבח או מנחה שנתפגלו; לדעת חכמים, מטמאים טומאת אוכלין בכל אופן. לרבי שמעון, זבח שפיגלו בו בשחיטה [או בזריקה – לרב אשי], אינו מטמא טו"א לפי שלא היתה לו שעת הכושר. ובמנחה, אם הקדישה במחובר שמעולם לא היתה אוכל הראוי לאכילה – אינה מטמאה [ואפילו לפי הדעה שאפשר לפדות מנחות טהורים עד שלא קדשו בכלי – כיון שאין מצוה לפדותן ולא פדאן, אין דנים אותה כמי שהיתה לה שעת כושר להייתה ראויה לאכילה]. ואם הקדיש לאחר שנתלש, הואיל והיתה לה שעת הכושר – מטמאה טומאת אוכלין.

ד. נותר; לחכמים, מטמא טו"א. ולרבי שמעון, לן קודם זריקה – אינו מטמא. [בתחילה העמידו זאת רק כשלא היה ראוי ליזרק, שלא היתה לו שהות ביום. ולבסוף אמר רב אשי אפילו נראה לזריקה – כיון שלא זרק, אין כאן 'שעת הכושר']. לן לאחר זריקה – מטמא, שהיתה לו שעת הכושר. ואם נוגע בדבר אחר – נעשה זה שני לטומאה. אלא שאפשר שמן התורה אינו עושה שני רק הוא עצמו פסול ותו לא, ומדרבנן עושה שני, ואם נגע בקודש, תולין ולא שורפין (כן מבואר בגמרא שהשוו זאת לבעית ריש לקיש שבסמוך).

ה. צריד של מנחות הריהו טמא טומאת אוכלין הגם שלא הוכשר במשקה – משום חיבת הקודש. ונסתפק ריש לקיש האם מונים בו ראשון ושני. ופרשו בגמרא שספקו על דין תורה, אבל מדרבנן ודאי עושה שני. (ונפ"מ שאין שורפים קדשים בטומאה דרבנן אלא תולין, עד שתעובר צורתן. עפ"י רש"י).
א. לרב יוסף (בחולין לו:), הספק הוא אף כלפי דין דרבנן, האם עושה 'שני' אם לאו (עפ"י תוס').
ב. ספקו של ריש לקיש עלה ב'תיקו' (בחולין לו:). ובירושלמי (הגיגה ג, ב) פשוט לקולא מיתור הכתוב. להלכה פסק הרמב"ם (אבה"ט ח, ג), שמונים בו ראשון ושני [לכאורה היינו מדרבנן. ע' כס"מ]. והראב"ד (וע' גם ר"ח פסחים כ) כתב שהוא ספק, ולקולא (ע' באור שיטתו בחזו"א ידים ז, ד).
ג. נטמא הצריד בטומאה דרבנן, אפשר שאף מדרבנן אינו עושה ראשון ושני (ע' כס"מ אבות הטומאות יב, יג – בדעת הרמב"ם).

ד. יש מן הראשונים שסוברים שאם המנחה כולה נבללה ונשאר בה דבר יבש מועט, אותו דבר הוכשר לקבל טומאה מדין 'צירוף כלי', והנידון כאן אינו אלא כשהמנחה כולה יבשה ולא בלולה. ואולם יש סוברים שאין מועיל 'צירוף כלי' אלא לענין טומאה ולא לענין הכשר לקבלת טומאה (עתורי"ד פסחים כ. תוס' ותורא"ש וש"ר חולין לו:).
ה. עוד בידינו הכשר לקבלת טומאה בבשר קדשים – בפסחים כ.

קע. סברת 'כל העומד ליעשות כעשוי דמי', לענין מה היא מוזכרת בסוגיא, ומהם חילוקי השיטות השונות?

רבי שמעון סובר 'כל העומד לפדות – כפדוי דמי' ולפיכך פרה אדומה מטמאה טומאת אוכלין [בניגוד לשאר איסורי הנאה שלא היתה להם שעת הכושר – שאינם מטמאים טו"א לדעתו], כיון שעומדת היא לפדות אפילו על גבי מערכתה, אילו מצא אחרת נאה הימנה. עוד אמרו בגמרא בתחילה (ואפשר שכן היא דעת כמה חכמים אליבא דאמת – ע' תד"ה דאי) שכמו כן יש לומר לר"ש 'כל העומד לזרוק כזרוק דמי', לענין קרבן שנראה לזריקה שאפילו לן הדם או נתפגל בזריקה – מטמא טומאת אוכלין, כיון שנראה שעה אחת לזריקה והיה עומד לכך. ואולם רב אשי אמר שאין אומרים סברא זו אלא לענין פדיה ולא לענין זריקה, שמחוסר מעשה הוא. ואולם אם לבסוף נזרק הדם בהכשר, אפשר שמודה רב אשי שכבר משנראה לזרוק נידון כזרוק (עפ"י תוס').

דם קרבן שהיה עומד לזרוק – יצא מידי מעילה לדברי ר' יהושע, שנחשב שהיתה לו שעת התר לכהנים כיון שהיה עומד לזרוק ולהאכל [ואמרו שרב אשי מודה לזה, כי לענין מעילה די בכך שהיה ראוי להיות מותר לכהנים וכבר יצא מידי קדשי ה', ושוב אין חוזרת קדושתו לענין מעילה]. המביא אשם תלוי ושחטו והדם נתון בכוס מוכן לזריקה, ועתה נודע שלא חטא; רבי יוסי אומר: הדם יורק והבשר יאכל. ופרש רבא שטעמו כשיטת רבי שמעון, וכאילו כבר נזרק הדם ונודע לו אח"כ, שכשר. ואמנם דחו בגמרא טעם זה אליבא דרב אשי, ופרשו טעם אחר בדברי רבי יוסי [שכלי שרת מקדשין את הפסולים ליקרב בכגון זה]. נותר ופרה אדומה, כיון שהם עומדים לשריפה, לכאורה אינם מטמאים טומאת אוכלים לרבי שמעון שהרי הם כאפר. אך מפני חיבת הקודש – מטמאים [ואף מונים בהם ראשון ושני, אך אולי רק מדרבנן]. מבואר בסוגיא שבמקום שאין מצוה בדבר, לזרוק / לפדות – אין שייכת סברת 'כל העומד בגלל האפשרות גרידא.

א. אולם אם עומד הדבר להעשות מצד המציאות, גם אם אין בדבר סרך מצוה – כעשוי דמי. ואפשר שבוה גם רב אשי מודה שאף במחוסר מעשה כגון בזריקה אומרים כן (עפ"י שער המלך גירושין ד, ב).

ב. להלכה כתבו הפוסקים דקיימא לן כשיטת ר' שמעון לנקוט סברת 'כל העומד' (ע' באבן העזר קכד). ואולם אין הדבר מוסכם על דעת הכל (ע' חלקת מחוקק ופרי חדש שם; שער המלך גירושין ד, ב – בדעת הרמב"ם שהלכה כרבנן, ושיש לחוש לשיטה זו למעשה). ולענין זריקה, אין אומרים 'כזרוק דמי' (ערמב"ם פסוהמ"ק ד, יט; רד"ל ושפ"א כריתות כד; אג"מ יו"ד ח"ב פח).

ג. עוד בפירוט דין אשם תלוי כשנודע שלא חטא – בכריתות כג"כד.

דף קב

קעא. המביא מנחה בשינוי ממה שנדר – מה דינו באופנים דלהלן?

א. 'הרי עלי במחבת' והביא במרחשת, או להפך – במרחשת והביא במחבת.

ב. 'הרי זו במרחשת' והביא במחבת, ולהפך.

ג. 'הרי עלי שני עשרונות בשני כלים' והביא בכלי אחד, וכן להפך.

ד. 'הרי אלו בשני כלים' והביא בכלי אחד, ולהפך.

א. 'הרי עלי במחבת' והביא במרחשת, או להפך – מה שהביא הביא וידי נדרו לא יצא. כן סתמה משנתנו.

רבי שמעון אומר (בברייתא): יצא (דקביעותא דמנא – לאו כלום הוא).

ב. 'הרי זו במחבת / במרחשת' והחליף – פסולה (ונתקדשה בכלי ליפסול). רבי שמעון מכשיר (כן אמרו בגמרא לעיל ג. וכ"ה ברש"י כאן).

בשפת אמת (ג) צדד שלפי המסקנא אפילו לר"ש פסולה. ובוה יישוב קושית התוס'.

ג. 'הרי עלי שני עשרונים בשני כלים' והביא בכלי אחד – מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא. וכן להפך. יש שדגו כשהביא בכלי אחד יצא עכ"פ במקצת נדרו, וא"צ להביא עוד אלא עשרון אחד נוסף (ע' שפ"א וחדושי הגר"ס).

אמרו לו: בשני כלים נדרת, ולא חש לדבריהם ונתנו לכלי אחד – הרי זה כשני מנחות שנתערבו (שנראה שאין כוונתו לנדבה אחרת), הלכך אם אפשר לקמוץ מכל אחד בפני עצמו – כשר, ואם לאו פסול. נראה מהתוס' שזה רק כאשר היו בשני כלים וחזר ונתנן לכלי אחד, אבל אם מעולם לא היו בשני כלים – לעולם פסול (שפ"א וז"ת).

והוא הדין להפך, אמרו לו בכלי אחד נדרת, והקריבן בשני כלים – פסולים. שמע לדבריהם וחזר ועשאו כראוי – כשר.

אפילו כבר בללן בשני כלים של קודש (עפ"י חזו"א וזבח תודה). ויש חולקים. רבי שמעון מכשיר בכל זה.

ד. 'הרי אלו בשני כלים / בכלי אחד' והחליף – פסול (משום מנחה חסרה או יתרה. ועוד, שריבה או מיעט בקמצים. רש"י). רבי שמעון מכשיר.

כשאמר 'אלו בשני כלים' ונתן בכלי אחד, דינו כשתי מנחות שנתערבו, הלכך אם יכול לקמוץ מכל אחת בפני עצמה – כשר (רש"י ותוס').

במה דברים אמורים, כששינה מדבריו שבשעת הנדר, אבל אם נדר מנחה סתם ורק בשעה שהפריש פרש 'אביא לשם נדרי במחבת' וכיו"ב – כשר (כאשר נדרת – ולא כאשר הפרשת).

מהרמב"ם משמע שהוא הדין אם בשעת הפרשה נתנן בשני כלים, וחזר והביאן בכלי אחד – לא נקבעו בהפרשה. ונראה שהוא הדין במחבת ובמרחשת. אלא שצ"ע מדוע לא קידשן הכלי ליפסול (זבח תודה). ובחזו"א (כט, כ) פרש דברי הרמב"ם כפרש"י, והנתינה בכלי שכתב הרמב"ם – היינו בכלי חול מביתו, אבל קדושת כלי אכן קובעתן.

ובספר שפת אמת כתב בדעת הרמב"ם שדוקא כשהפריש ולא דיבר כלום, אבל הפריש בפה – אפשר שהרי הוא כנודר עתה, ואסור לשנות.

דף קג

קעב. א. האומר 'הרי עלי מנחה מן השעורים / מן העדשים' – מה דינו? ומה הדין בשאר שינויים שפרש בנדרו להביא מנחה שלא כדינה?

ב. מה דין הנודר מנחה של ששים ואחד עשרון?

א. 'הרי עלי מנחה מן השעורים' – יביא מן החטים. רבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבים. רבי יוחנן (וכן חזקיה – לאחר חזרתו) העמידה אפילו לדעת בית הלל שהאומר 'הריני נזיר מן הגרגרות' אינו נזיר – כי כאן מדובר באומר אילו הייתי יודע שאין נודרים כך, הייתי נודר כראוי, מן החטים, הלכך אין כאן חרטה ולא שום פתח לנדרו. אמנם לבית שמאי שאמרו הרי זה נזיר, אף כאן אפילו לא יאמר 'אילו